

KARAKAS ZOLTÁN

DUDA SZAVUNK JELENTÉSE

BUDAPEST

DUDASZÓ HALLATSZIK ALAPÍTVÁNY
2008

Duda szavunk jelentése

A középiskolában volt egy barátom, akinek az volt a beceneve, hogy „Tosiba”. Már az első hetek után ráragadt ez a „gúnynév”, ugyanis folyamatosan beszélt, egy pillanatra sem hallgatott el, mint egy bekapcsolva felejtett Toshiba táskarádió. Ez a visszaemlékezés csupán azért érdekes, mert megerősített abban, hogy jó úton járok, amikor - a duda szavunk jelentése az emberi gondolkodás természetes és egyszerű mivoltában keresendő.

Az emberiség ősi kultúrájának, kezdetleges nyelvének, egyszerű zenei világának alakulását sokan kutatták, kutatják ma is. Számos eredmény, következtetés született, amelyek hol egyeznek, hol éles szembenállást mutatnak.

Nekem, mint amatőr „kutató”-nak izgalmas meglepetést hozott az a megállapítás, hogy AZ EMBEREK VALAHA KÖZÖS NYELVET BESZÉLTEK!

Ezt az állítást elfogadva, s továbbgondolva jutottam arra, hogy az ősi nyelv nyomai gyakorlatilag valamennyi mai nyelvben megtalálhatók. A kérdés csupán az, mennyit őrzött meg?!

Egyik barátom hívta fel a figyelmem a „Kik vagyunk mi magyarok?” című könyvre (Türk Attila, Anno Kiadó 2006.). A logikus, kortársak leírásaira támaszkodó írás több kérdést is tárgyilagosan válaszol meg.

Kik a magyarok?

„Ezt a nevet a bevonuló hatalmas seregre ugyan nem használta még akkor sem senki. Magyarok vagy megyeriek csak az egyik törzs tagjai voltak, történetesen a legerősebb törzséi.. De hogy az egész „nép”-re a „magyarok” szót csak jó száz évvel később kezdik használni, az biztos.”

Kik a hungarusok és mi az a Hungaria?

„...a „hungarus” mint népnév, Nyugat-Európában élő szerzetesek feljegyzéseiben fordul először elő... A jámbor szerzetesek úgy vélik...: a hunok tértek vissza... Hát gyorsan „kinevezik” a hunok utódainak, hungarusoknak.... csak a latin műveltségű nyugaton emlegetnek így minket, a világ többi táján, a többi nép között... azon a néven neveznek minket, ahogy korábban, és ahogy valószínűleg magunkat is hívtuk több száz éven át: TÜRKÖK-nek...”

Sztyeppei őseink tehát azt az általánosan elfogadott türk nyelvet beszélték, amelyet valamennyi ott élő nép: hunok, besenyők, kunok, úzok, kipcsákok, avarok, kabarok stb. Felmerül a kérdés, mi a helyzet a tatárokkal, a mongolokkal? Ők is rokonok?

„Dzsingisz ifjúkorában még a „mongol nép” fogalma nem létezett... egy sor kisebb törzset egyesített Temudzsin (Dzsingisz ifjúkori neve – szerk.) és 1206-ban mongolnak, azaz győzhetetlennek nevezte el az így összefogott népeket.az összes mongol törzs együtt is kevés volt, .. nagy hadsereget nem lehetett belőlük kiállítani. Ezért terelte uralma alá a sokkal nagyobb számú, elége harcias, de szervezetlen tatárokat, egy türk lovas népet..”

Még egy adalék a mongol-tatárokról, ami megint csak a közös nyelv alapjaira utal:

„1236-37-ben Batu, saját krónikása szerint még tucatnyi levélben édesgeti a maga oldalára „Béla kánt”, a „testvérnép” (!!!-szerk.) vezérét..”

..és még mindig nincs vége, de már a célegyenesbe értünk:

„...Van még valami, ami a türk nyelvek azonosságát bizonyítja? Akad. Megint csak Batu kánnál. Akinek nemcsak orvosa és krónikása, hanem személyi tolmácsa is egy bagdadi arab ember volt. „Dudának” becézték, valódi nevéől nincs adat, őt Hadzsi Rahim (a krónikás – szerk.) hozta magával a kánhoz. Nem véletlenül: a bagdadi kereskedelmi sokadalomban felnőtt férfi rendkívüli nyelvtehetséget árul el, maga így mondta: „beszélek a világ 22 ismert nyelvén!” Az 1242. évben járunk!

Felmerül a kérdés, a tatár császári udvarban miért hívnak valakit „Dudának”?

- zenész volt, mégpedig dudás (tömlősípos)?

Bár a türk-nyelvrokonságunk alapján kézenfekvő a magyarázat, ám mégis el kell vetnünk, semmi nyoma annak, hogy a tolmácsolás mellett bármi muzsikával foglalkozott volna. Egyébként is akkor „Dudás” lett volna a neve.

- hozta magával ezt a nevet?

Nem hozhatta, hiszen mint a feljegyzésből kitűnik, ez „helyi” ragadványnév. Igazi neve ismeretlen.

Találgatások helyett nézzük a tényeket.

A mai magyar duda szó egy nagyon ősi hangszert jelent, tehát feltételezhetjük, hogy maga a szó is az ősidőkbe nyúlik vissza. A fentiekből megállapítást nyert, hogy nyelvünk a türk nyelvet beszélő népek családjához tartozik. Kérdezzük meg a távoli rokonokat, mit őriznek az ősi nyelvből.

(A felhasznált szótárak az internet oldalain találhatóak. Azok helyességében maximálisan megbízva kerestem ki az iránymutató szavakat!)

Magyar

Sumér

szó - lu

dal, dalolni, duda - du

hangszeren játszik - gud

Sjung-nu (ázsiai hun)

potroh, kitüremkedés - **du zi**

zsák, szatyor - dai zi

Perzsa (iráni)

nád - **ney**

táska - ban

(kettős sípszárú!) **duda - neyanban** (Dél-Irán, lásd: képek)

furulya - doneli (do-neli = hangot adó nád?)

csörgő**dob - daf, dap**

kétfenekű nagy**dob - dohol, dommam**

(kisbírói) kis**dob** kettő verővel - **tas**

furulya, töröksíp féle - tootak (lásd: képek)

Magyar

Török

száj, ajak - düdük, dudak

Kurd

két nyelven **beszélő - du zimani**

hang, úszóhólyag - deng

zaj, visszhang - dan

tartály, doboz - dahol

Türkmén

légzés - daljykmak

arc - duluk

Üzbég

közvetít - **dallo**

nyökög, **dadog - duduq**

Ujgur

kerek - **Dugilek (dagi?)**

kéthúros pengető **hangszer - dutar** (lásd: képek)

zsák, táska - qanta, halta

utazótáska - **yük-takh**

állandó, **tartós - dahimi**

Nem kell nyelvésznek lenni, szembetűnő a hangtani hasonlóság! A – **du/do** és – **da/-ta** szótövek végig egy fogalomkörben mozognak.

Ehhez persze nem kell messzire mennünk, hiszen hangszerről lévén szó, adja magát a mai nyelvünkben is használatos hangutánzó tutúl, dúdol, dudorászik, dalol, dallam stb. szavaink és a tartó, tároló, tartós, táska, tál, tarisznya, tárna, (pénz)tárca, dagi stb. is egyértelművé teszi a szó jelentését.

Tegyünk rövid kitérőt másik nyelvrokonunknál, a cseremiszeknél. Náluk ugyanis szinte napjainkig megmaradt a hólyag-duda! Álljon itt néhány szó tőlük is Reguly Antal gyűjtése alapján.

Magyar

Cseremisz, mari

hang, hangos - juk, jukam

ének - mur, mora, murmo (mut – szó)

kiabál - tulem, juklanem

felfúvódni, **fújni - pualam, puem**

szél - **tür**

síp - lülü, siskiz, puc (pus – pára, gőz)

fütyülni - suskem

száj - usma

duda (!) - **sivir** (lásd: borító)

hólyag (a kézen) - otoza

táska - tarnak

vagyon - tarmán

A duda szavunk magyarázatát -, miszerint a hangutánzó *dúdol*, illetve az optikai jelenség, a *dudorodik* (a síp tömlője megtelik levegővel) kifejezés adja – ezúttal a *testvértagadásunkat* soha meg nem bocsájító tatároknak köszönhetjük.

Magyar

Mongol/tatár

hang - **duu**
énekes - **duutshin**
hív, **szólít** - **duudakh**
szól (hangszer) - **duulakh**
húgyhólyag(!), foci**belső** - **davsag**

Az emberiség ősidőktől fogva tárolásra használta a hólyagot (ma is, disznósajt) és a kecske, birka egészben lenyúzott bőrét (pl. vizes tömlő).

Ezek után a megfejtés, **duu-davsag** = hang-hólyag, vagyis a mai duda szó jelentése régi türk nyelven:

hang-tár!

A duda hangszer megjelenése abban a tekintetben forradalmasította az emberek zenei világát, hogy a hólyag/tömlő tárolta a levegőt, így az utánpótlás mellett folyamatos hangot/hangokat tudott megszólaltatni.

Összegezve az eredményt, véleményem szerint a „hólyag-síp” megszületésekor mind formájában, mind hangzásában annyira különbözött a már ismert hangszerektől, hogy két fogalom összevonásával adták neki a du-da nevet.

A női mellekkel, nemi szervekkel, emberi hátsóval azonosító „dudo”, duda, dudli, dudu stb. kifejezések később társulhattak a hangszerre utaló fogalommal.

A duda szóalak első írásos emléke az 1086-ban készült összeírásban jelenik meg. A név viselőjéről annyit tudunk, hogy ács volt.

A Szent László-kori bakonybéli összeírás

„... Kovácsok: *Lengen, Pisik, Bodin, Bichor*. Ácsok: *Gedesa, Duda, Pagand*....”

Ezt követően írásos emlékeinkben nem találjuk a szót. Ám a hangszer nem tűnik el. A „régis rendet” tűzzel-vassal pusztító I. István király minden igyekezete ellenére a nép körében túléli az *agyonhallgatást*. Bizonyítja ezt több tucatnyi közmondás pl.

Tele van szóval, mint a duda szélle!

(Témánál vagyunk, akkor mondjuk, ha valaki sokat beszél...)

...dudanóták, mesék, táltos-perek, mondókák:

„...*Nád közé bújtam,
Nádi sípot fújtam.
Az én sípom így szólt:
Dí-dá-dú!
Te vagy az a nagy szájú!*”

S, hogy miért hívnak valakit Batu kán birodalmi udvarában „Dudának”?

Ismét a gimnazista M. János barátom emléke elevenedik fel, aki jellegzetes, sokat beszélő tulajdonsága alapján kapta a (bekapcsolva felejtett) „Tosiba” (táskarádióra utaló) nevet.

Batu kán idején 22 nyelvet tartott számon a krónika. Ezeket mind beszélte a tolmács. Feltehetően ennek köszönhető a „Duda” ragadványnevet, hiszen az egyszerre több, különböző nyelveket beszélő küldöttségek, vezérek és Batu közötti tárgyalásokon – folyamatosan fordított.

A párhuzam telitalálat! Egy találkozás...

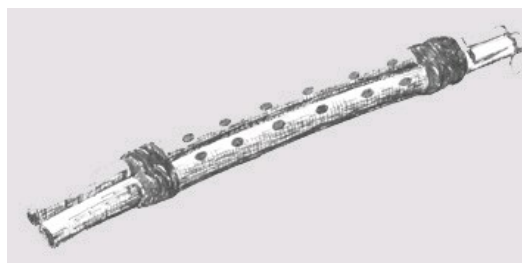
..a különböző hangokon - szünet nélkül - megszólaló duda hangszer (**hang-tár**), s a mindenféle nyelveken - folyamatosan - beszélő Duda tolmács (**szó-tár**) között.

Forrásjegyzék, kiegészítések:

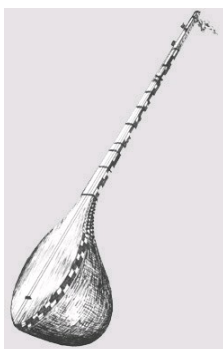
- Türk Attila: Kik vagyunk mi magyarok? Anno Kiadó, 2006
- Vlagyimir Jan: Batu kán [Európa Könyvkiadó-Kárpáti Kiadó](#), Budapest-Uzsgorod, 1967
- Benke József: Az arabok története Alexandra Kiadó, Pécs, 1995
- Magyar Adorján: Az Ősműveltség Magyar Adorján Baráti Kör, 1995 (507. old.)
http://yamaguchy.netfirms.com/magyar_a/smvelts_g_index.html
- Éri Péter
Adalékok a duda történeti névanyagának kérdéséhez...
Agócs Gergely szerk.: A duda, a furulya és a kanasztülök.... a magyar hangszeres zene folklórja [Mezőgazda Kiadó](#), 2001 Sorozat: [Planétás, Jelenlévő múlt](#)
- Kozák József
Dudafej, dudabőr - A magyar duda és a hangszer európai fejlődése – FolkMagazin 2004/6. 38.o.
A magyar bőrduda (I.) Aranytársoly 2008/2.
- Györfly György
Árpád-kori oklevelek 1001-1196. (Chartae antiquissimae Hungariae). Budapest 1997, 112-117. Fordítás: *Dreska Gábor*. (Eredetie létezik a szent mártoni főapátság levéltárában.) <http://www.bences.hu/z/paradisum/okl04.htm>
- Íj. Csoóri Sándor
49 közmondás, szólásmondás a dudáról (1999. 11. 24.)
A Magyar Bőrduda Könyve Dudaszó Hallatszék Alapítvány, Budapest 2000 (Dugonics 1820 I/132, Bálint 1957/299)
- Jung Károly
A Pannóniai Énektől a Mária-lányokig magyar és egybevető magyar folklorisztikai tanulmányok A vénlánycsábító katona balladája Újvidék, 2001 (88-95. old.)
- Mondóka:
előadó: Fazekas Regina, Csép (Komárom m.) gyűjtő: Czuczor Gyula, Gábor Judit
[Magyar Népzenei Antológia III. Dunántúl](#) szerk.: Olsvai Imre, Hungaroton 1993
- Szótárak**
- Budenz József
Erdei- és hegyi-cseremiszt szótár Magyar Tudományos Akadémia, Pest, 1866 (Mari [Hill and Meadow], Hungarian, Latin):
http://books.google.hu/books?id=wZ9l_Tu2YyIC&dq=cseremiszt+sz%C3%B3t%C3%A1r&printsec=frontcover&source=bl&ots=aaR-ce0iS0&sig=e2XnBFkO7COvmdrNf581AZiPgxc&hl=hu&sa=X&oi=book_result&resnum=1&ct=result#PPA2,M1
- Némethi Kálmán
Sjung-nu szótár:
„A kínaiak a magyarokat SJUNG JA LI néven hívják. SJUNG ugyanolyan hangsúlylejtéssel *idősebb fivért is jelent*, de SJUNG-NU *ázsiai hunt* jelent, ami árulkodik népünk eredetéről...”
<http://www.freeweb.hu/terembura/hunkisebbseg/hunkonyvespolc.html>
www.mek.oszk.hu/05100/05129/05129.pdf,
<http://www.langtolang.com>
<http://szotarak.freebase.hu/>
Íráni duda: <http://www.theworld.org/?q=node/16757>
- Képek, borító
D:\Temp\átmeneti könyvtár (1) - ujugur.zip\ujgur-angol szótár.htm
Kozák József A magyar duda őstörténete (hólyagtömlős dudás, Volga vidék)
A Magyar Bőrduda Könyve Dudaszó Hallatszék Alapítvány, Budapest 2000

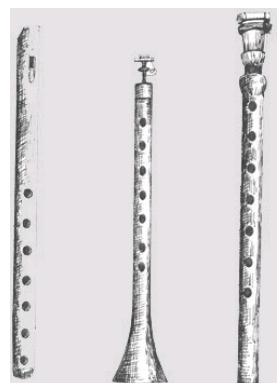
Dél-iráni duda, nayanban
<http://eal.ir/instruments/nay-anban-EN.htm#/>

Kettős nádi furulya, dozaleh
www.musicheritage.co.uk/instruments/dozaleh.htm

kéthúros pengető „lant”, dutar
www.musicheritage.co.uk/instruments/dotar.htm

furulya, töröksíp félék, tootak
www.musicheritage.co.uk/instruments/tootak.htm